

Дарія Каптурова
студентка гр. ФФМ-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Оксана Квасниця

ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПДФО ЯК РЕЗЕРВ ЗБІЛЬШЕННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Провідну роль у формуванні бюджетних ресурсів на рівні місцевого самоврядування мають прямі податки, найперше ПДФО та військовий збір. Тому найбільші резерви для збільшення надходжень від оподаткування до місцевих бюджетів потрібно вишукувати саме у підвищенні фіскальної ефективності цих податкових платежів. Збільшення фіскальної віддачі від ПДФО та військового збору в умовах воєнного часу може бути досягнуте в екстенсивний та інтенсивний спосіб. Екстенсивний спосіб передбачає розширення податкової бази за рахунок підвищення економічної конкурентоспроможності територіальної громади як місця ведення господарської діяльності та особистого життя. Внаслідок втілення заходів, спрямованих на підтримку розвитку підприємництва, створення «точок росту» місцевої економіки, стимулювання зайнятості й залучення інвестицій можна забезпечити довгострокову стабільну основу для нарощування податкової бази формування надходжень від ПДФО та військового збору. Звісно, значною мірою економічна динаміка залежить від загальної ситуації в країні, зокрема щодо завершення війни й переходу до відбудови країни, однак відмінності у соціально-економічній ситуації у розрізі окремих громад, які є непоодинокими в Україні свідчать про те, що саме активність місцевої влади визначальним чином впливає на перспективи зростання місцевої економіки.

Інтенсивний спосіб збільшення надходжень бюджету від ПДФО полягає у підвищенні його фіскальної ефективності за рахунок протидії ухиленню від його сплати та іншим заходам з вдосконалення адміністрування цього податку. Однак це вимагає реалізації багатьох кроків на рівні центральних органів влади та мало залежить від органів місцевого самоврядування. Найперше потребує вирішення проблема високої тінізації вітчизняної економіки, що є наслідком неефективної боротьби з ухиленням від сплати податків та зборів, використанням різних схем заниження результатів господарської діяльності, приховуванням фонду оплати праці, використанням неформальних трудових відносин тощо. Оскільки понад 6/10 сукупних обсягів сплаченого ПДФО має надходити до бюджетів громад, це зумовлює значні бюджетні втрати місцевого самоврядування.

Рівень тіньової економіки в Україні впродовж усього періоду незалежності залишається високим. Оцінки цього показника суттєво різняться відповідно до даних офіційної статистики та за аналітичними оглядами експертів з економіки. Якщо оцінки Міністерства економіки України вказують, що в сучасних умовах у тіньовому секторі перебуває такий обсяг економічної діяльності, що дорівнює 33-35% від розміру офіційного ВВП [6], то за даними незалежних аналітиків, він може перевищувати 40% і більше відсотків [4]. Однак, заслуговує на увагу думка

О. Куща, який робить висновок про парадоксальний вплив воєнного часу на тіньовий сектор економіки. Він зазначає, що труднощі воєнного періоду руйнують економічну основу існування тіньової економіки, внаслідок чого вона скоротилась до 25-30% від рівня офіційного ВВП [3]. Втім, навіть ці показники значно перевищують європейські параметри тіньового сектору, що свідчить про значні резерви нарощування бюджетних ресурсів бюджетів усіх рівнів від боротьби з цим негативним явищем.

Повністю подолати явище тіньової економіки неможливо, оскільки навіть у найбільш передових країнах вона складає близько 10% від розміру офіційного ВВП. Серед причин стійкості цього явища в Україні, крім корисливих мотивів, є також негативні явища у взаємовідносинах від владою і суспільством, а саме: репресивний характер державного регулювання економіки; високий рівень бюрократії; відсутність довіри між органами публічної влади і платниками податків; високий рівень бюджетного марнотратства; фактична недовіра судової та правоохоронної системи, низький рівень захисту прав власності, відсутність верховенства права та ін. Ці та інші чинники формують негативну оцінку суспільством держави як суспільного інституту, знижують мотивацію платників податків належно платити податки, а навпаки, спонукають їх захищати передусім власні інтереси через ухилення й уникнення оподаткування на протигагу корисливим діям представників владних кіл. У зв'язку з такими обставинами для підвищення фіскальної ефективності ОДФО зусилля мають бути зосереджені на усуненні самих причин, які породжують тіньовий сектор економіки, а саме [5]:

– забезпечити поступове зниження сукупного рівня податкового тиску на бізнес і населення, а також вирівнювання умов оподаткування для усіх платників за рахунок мінімізації винятків із загальних податкових правил, толерування пільгових норм для окремих платників. Поряд із зниженням податкового тиску дієва боротьба органів податкового контролю за тіньовими схемами контрабанди та іншими методами ухилення від сплати податків дасть сумлінним платникам податків відчуття того, що держава реально має намір забезпечити рівність усіх перед податковим законодавством. Це стимулюватиме підприємницький сектор працювати офіційно, виводити обороти господарської діяльності з тіні, належно платити податки;

– забезпечити максимальний перехід на цифрові технології у взаєминах між платниками податків та податковими органами. На думку окремих вчених, враховуючи міцні традиції звичаєвого права в Україні, які передбачають значний вплив неформальних інституцій на усі аспекти життя суспільства, тільки перехід до формалізованих відносин у податковій сфері, деперсоніфікація усіх процесів визначення податкових зобов'язань та їхньої сплати, контролю за дотриманням податкового законодавства може зменшити масштаби корупції та зловживань у цій сфері. Також потребують розвитку механізми виявлення ухилення від сплати податків, в тому числі із застосуванням новітніх технологій. Ефективність такої роботи значною мірою залежить від забезпеченості податкових органів сучасною технікою та програмним забезпеченням [1];

– розвивати механізми підтримки малого і середнього бізнесу, в тому числі за рахунок розширення цільових програм пільгового кредитування, надання консалтингових послуг з бізнес-планування, масштабування діяльності, участі у проєктах, пошуку зовнішнього фінансування та ін. Зростання ваги малого та середнього бізнесу в місцевій економіці забезпечує підвищення рівня її стійкості, а також стійкості податкової бази формування доходів місцевих бюджетів. Такі платники податків виконують більшою мірою соціальну функцію, забезпечуючи зайнятість місцевого населення та формуючи економічну основу його життя. Але не менш важливим є те, що малий бізнес сплачує до місцевих бюджетів не тільки ПДФО, а також єдиний податок, тобто ті платежі, які в умовах війни показали найвищий рівень «нечутливості» до безпекових загроз [2].

Поряд із цими пропозиціями, підвищення фіскальної віддачі ПДФО також потребує підвищення податкової культури суспільства, зокрема за рахунок проведення активної інформаційно-пропагандистської кампанії з роз'яснення того, наскільки важливо добровільно та сумлінно сплачувати податки. В рамках цього важливо вести просвітницьку роботу щодо консультування платників податків з основних аспектів декларування доходів, заповнення податкової звітності та інших питань податкової грамотності.

Список використаних джерел:

1. Горин В. П., Була П. В., Черноус В. С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/52087>
2. Горин В. П., Савчук С. В. Резерви нарощування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану. *Агросвіт*. 2023. № 13-14. С. 11-20. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/48273>
3. Куц О. Якими є розмір тіньової економіки України та її вплив на наш розвиток. *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/jakimi-je-rozmir-tinovoji-ekonomiki-ukrajini-ta-jiji-vpliv-na-nash-rozvitok.html>
4. Пищуліна О., Юрочко Т. Інституційне середовище неформальних трудових відносин в Україні: масштаби, динаміка, наслідки. Аналітична доповідь. К.: Центр Разумкова; В-во «Заповіт», 2019. С. 71-110.
5. Тарасенко О., Перетятко В. Детінізація економіки як спосіб збільшення податкових надходжень до бюджету. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/284/272>
6. Чому в Україні такий високий рівень тіньової економіки – Гетманцев. URL: <https://businessua.com/finance/99755chomu-v-ukraini-takii-visokii-riven-tinovoji-ekonomiki-getmancev.html>